

HISTORIEN OM

Tryggve Gran

«..Med fotavtrykk

i

historien»

v/Hermann Gran

INNHOLD

0. Forord

1. Barndom og oppvekst i Bergen 1888 – 1904

Graneverftet

2. Ungdomstid og utdanning 1904 – 08

**Pensjonatskole Sveits, Førstereisgutt,
Kadett, Sjøkrigsskolen.**

3. Drømmer tar form - Norge 1905

4. Fotball landslaget, Norge – Sverige 1908

5. R.F. Scott Antartiske ekspedisjon 1910 – 13

Tre år i Antarktis

6. Hjemkomst og flyopplæring i England

7. Bleriot «Le Buc» i Frankrike 1914

8. Første fly over Nordsjøen 1914

**Cruden Bay Scotland til Reve på Jæren
30 juli. Fire timer og ti minutter.**

9. Første Verdenskrig

**Offiser/flyger i RFC og RAF i England.
Fire år som britisk kampflyver/ Squadronsjeff
London, Frankrike og Russland**

10. «Handly Page»

forsøk fly Atlanterhavet 1919

11. Svallbard forberedelse Fly over Nordpolen 1922

Torleif Haug og Tulla Tambs

12. Ettersøkning etter R. Amundsen 1928

(«Vesle Kari» eksp.)

13. Mellomkrigstiden Journalist / Flyver

England, Tyskland, Italia Spania og Afrika.

14. Forfatterskap - 30 tallet

Historiske bøker om polarforskning etc.

Kriminalbøker

Guttebøker

15. Jubileumsflyving Nordsjøen 1934

16. Utsendt av Regjering / Nobelinstituttet

som militærattache til Tyskland 1938

17- Andre Verdenskrig 1940 – 44

18. Livet etter krigen

19. Minnesmerker

Sola

Reve / Klepp kommune

Cruden Bay

Div. Jubileumsmarkeringer

20. Etterord

••

FORORD

Jeg har ved flere anledninger blitt oppfordret til å bidra til å lage en presentasjon av min far, Tryggve Grans liv og mange spennende gjøremål.

Han var kanskje en av de mest markante skikkelsene i sin tid rundt 1900 tallet og utover. Han satte viktige spor etter seg i Norges-, og til dels Verdenshistorien, gjennom mange av de utrolig viktige pionerutfordringene han deltok i.

Jeg har derfor gjennom tidene samlet på det meste av det som finnes av skriftlig dokumentasjon i hans private samlinger, og som jeg har gjort tilgjengelig for et stort antall journalister og forfattere som med stor interesse har fulgt opp de ulike fasene og historiene i hans lange liv.

Han skrev mange bøker, men likte ikke å skrive om seg selv. Han skrev helst som «betrakter» og hans bøker er faktisk gode oppslagsverk for sin tids historiske bakgrunn. Riktig tidsperspektiv og beskrivelse av samtidshistorien.

Vedlagt følger en skisse som i kortversjon viser litt av hans innholdsrike liv .

28.12.2016

Hermann Gran

Barndom og oppvekst i Bergen 1888 – 1904

Tryggve Gran ble født 20 januar 1888 i Bergen.

Foreldre, Jens og Sofie Gran, og sammen med søster Margit og halvsøster Johanne, vokste han opp i Kyrres gate. Graneverftet på Laksevåg var et av Norges største og mest kjente, men med overgang fra seil- til dampskip ble skipsverftet solgt og noen få år etter døde Tryggves far da Tryggve var 6 år.

Hans og familiens omgangskrets besto av vel ansette borgere og det ble utviklet mange morsomme og spennende guttestreker og mye aktivitet i fjell og sjø. Skolen var ikke det som var høyst prioritert av guttene.

Bergen som tidligere var Norges største Hansaby hadde fortsatt god kontakt med tidligere tyske handelshus og Christian Michelsen hadde ved flere anledninger besøk av Keiser Wilhelm som ferierte i Sognefjorden. Gran og hans barndomskamerater fulgte gjerne med på disse begivenhetsrike besøkene.

Som «tjuagutt» og buekorpsmedlem ble overgangen stor da mor bestemte at gutten måtte bli mer skoleinteressert og sendte ham, etter råd fra familien, til en pensjonatskole i Sveits..

Eiendommen i Bergen fortsatt i original stand

Graneverftet er representert på Laksevågmuseum

Ungdomstid og utdannelse 1904 – 08

Pensjonatskole Sveits, Førstereisgutt, Kadett, Sjøkrigsskolen.

Etter å ha tilbrakt et år i Sveits hvor han lærte språk. både tysk og fransk kom han hjem til Norge og etter hvert ble han, familietradisjonen tro, «førstereisgutt» og reiste blant annet over til Syd Amerika.

Fotball landslaget, Norge – Sverige 1908

På skolen i sveits hadde en stor del av fritiden gått med til å spille fotball. Dette fikk han glede av også her hjemme, og ble tatt med på Norges landslag i første landskamp mot Sverige i Gøteborg, 1908.

Drømmer tar form - Norge 1905

Norge ble selvstendig i 1905 og det var viktig å skape norske forbilder og norsk identitet.

Nansen og etter hvert Amundsen var svært viktige, Christian Michelsen, som var TG nabo i Bergen i oppveksten, ble også et viktig forbilde.

I en tid med polarhelter som Fritjof Nansen, ski over Grønland, ..fysisk slit under umenneskelige forhold, skapte helter som TG, som så mange andre, så på som store forbilder. Med sin maritime bakgrunn begynte han på sjøkrigsskolen i Horten, men bestemte seg for ikke å fortsette.

Skiinteressen var stor og TG var ivrig skiløper og ble etter hvert kjent med F. Nansen, et bekjentskap som fikk stor betydning for TG et par år senere.

TG fikk også møte Ernest Shackleton som var på en foredragsturne i Norge . TG fortalte om sine planer og ble oppmuntret av Shackleton til å prøve seg.

Nå begynte han for alvor å drømme om å bli polarfarer selv. Han satte derfor i gang å bygge en egen skute som han bestilte hos en båtbygger, Skåluren på Vestlandet.

Trygve Gran Scott Base / Mount Erebus Mount Gran

R.F. Scott Antartiske ekspedisjon 1910 – 13

Senere ble det kjent at R. Scott planla en ny ekspedisjon til Sydpolen. Scitt var på Fefor hvor de testet ut motorsleder de skulle ha med til Sydpolen. Nansen hadde tatt med Gran og foreslo for Scott å ta med en dyktig skiløper som kunne lære opp hans menn til å gå på ski, og han foreslo for Scott å ta med Gran som skiekspert.

Scott mente at det var en god ide, og TG ble spurt om han ville bli med. Amundsens Sydpolsplaner var ukjente for alle på den tiden.

Nansen hadde kjennskap til TG skipsplaner og TG selv skjønnte selv at hans egne planer ikke ville rekke å bli ferdig tidsnok og takke ja til å bli med Scott, og på den måten «redde litt av Norges ære»

Tre år i Antarktis

Oppholdet, og den store fysiske og psykiske opplevelsene etter tre år i isen, ble svært viktige element i TG videre liv. Han fikk venner og kollegaer som han fortsatte kontakten med hele gjennom livet.

Scott ekspedisjonen og polaroppholdet var det han selv så tilbake på som noe av det viktigste han hadde vært med på for in egen del. Tre år i isen skapte styrke og samhold. Han var spent på hvordan det ville påvirke hans stilling i Scott ekspedisjonen da det ble kjent at Amundsen også ville dra sydover. Lettelsen kom da ha ble bedt om fortsette i ekspedisjonen etter første år, og ble der de neste to årene. Til sammen tre år.

Han deltok på flere mindre ekspedisjoner i Western Region sammen med geologer og glaciologer som kartla området. Han fikk oppkalt et fjellmassiv og en isbre etter seg. «Mount Gran» (2200 m) og «Gran Glacier»

I 1912 foretok de også en ekspedisjon til toppen av Mount Erebus (4000 m) som de første helt opp i krateret.

Gran var også med på leteekspedisjonen etter Scott og hans menn 1913. Han var den som oppdaget teltet og var førstemann fremme. Han kikket inn, men ventet til resten av gruppen kom frem. Han følte det ikke var hans oppgave å gå først inn. Lederen Atkinson kom ut og så « gratulerer Amundsen har nådd Sydpolen». Dermed fikk Gran brevet som Amundsen hadde lagt igjen på Sydpolen slik at Scott skulle ta det med hjem til Norge som bevis på at han hadde nådd polpunktet. Brevet ble overrakt til Kong Haakon etter hjemkomst til Norge.

Gran laget ett kors av sine ski som ble plantet på toppen av snepyrampen. Selv brukte Gran Scotts ski tilbake til Scott basen, slik at skiene skulle fullføre ekspedisjonen. Skuene står i dag utstilt på Skimuseet på Holmenkollen.

Forholdet til Roald Amundsen ble vanskelig i tiden etterpå, siden TG plutselig kom i konkurranse med Amundsen og egne landmenn. I årene som fulgte, krysset deres veier seg, gjennom felles interesser og ideer, ved flere anledninger i årene som fulgte...

Hjemkomst og flyopplæring i England

På reisen hjem over Atlanterhavet til England kom TG i kontakt med en skuespiller, Robert Lorreigne, som også var ivrig flyentusiast. Han oppdaterte TG om flyvingens utvikling mens TG hadde vært i Antarktis og han inviterte TG til å bli med å se på etter at de kom tilbake til London.

Ideen var plantet og TG så flere muligheter hvor fly kunne bli nyttig, blant annet i rekognosering i is og ulendt terreng.

Han tok flyundervisning og etter noen måneder dro han til Frankrike hvor han kjøpte sitt eget fly.

I mellomtiden hadde den politiske utviklingen i Europa forverret seg og tiden for et krigsutbrudd nærmet seg.

Bleriot «Le Buc» i Frankrike 1914

Luis Bleriot hadde noen år tidligere fløyet over den Engelske kanal og blitt verdensberømt. Dermed kunne han starte sin egen flyfabrikk.

Hans flymodeller var nå blitt videreutviklet og TG fikk kjøpt en Bleriot XI.

Flyet ble overtatt 17 mai 1914 og ble høytidelig markert på Le Buc, Bleriots egen flyplass.

Bleriot selv, mente Nordsjøen var i overkant av hva flyet kunne mestre og ville ikke at TG skulle si hvilken flytypesom skulle benyttes i forsøket.

Bleriot sørget imidlertid for at det fulgte med to mekanikere opp til Scotland for å montere og trimme flyet før den farefulle reisen over åpent hav..

Den lengste noensinne som ville bli gjennomført over åpent hav og uten mulighet til assistanse dersom det skulle havne i sjøen.

Nordsjøen var erklært militært område fra 1 august og stengt for all sivil trafikk.

Første fly over Nordsjøen 1914

Cruden Bay Scotland til Reve på Jæren

30 juli. Fire timer og ti minutter.

Startstedet som ble valg var Cruden Bay i Scotland. Fine startmuligheter og korteste vei over Nordsjøen til Sola (ca 450 km)

Tiden for flyforsøket var i ferd med å løpe ut. Den 1 august ville all ferdsel i Nordsjøen bli stengt på grunn av krigs.

Etter flere uker med forberedelser og i påvente av godt flyvær var det nervepirrende øyeblikket for starten kommet. 30 juli kunne TG sette seg om bord i «Ca Flotte» og ta av fra Cruden Bay. Utstyrt med kompass og høydemåler traff han, etter fire timer og ti minutter, Reve på Jæren som planlagt.

En av flyhistoriens største bragder var suksessfullt gjennomført.

Det er bygget minnesmerker i Cruden Bay, på Reve/Jæren samt ved Sola Flyplass

Første Verdenskrig

Offiser/flyger i RFC og RAF i England.

Fire år som britisk kampflyver/ Squadronsjeff

London, Frankrike og Russland

Etter Nordsjøflyvningen meldte Gran seg til tjeneste i Norge og fløy nøytralitetsvakt langs kysten ved Jæren og Stavangerområdet.

Etter hvert søkte han om å bli han overført til England.

Norge var nøytralt og derfor ble han registrert som «Æreskanadier» under navnet Teddy Grant.

Gran ble i London oppsøkt av E. Shackleton om som spurte om Gran kunne tenke seg å bli med på Shackletons neste ekspedisjon i 1914, «Endurance» som observasjonsflyger, men Gran takket nei. Tre år i isen var foreløpig nok.

Etter et år ble Gran tatt inn som nordmann under eget navn, med status som observatør for å lære om nattflygning, og ble etter hvert utnevnt i RFC/RAF - som den eneste norske flyoffiser - i England under WW1. Han oppnådde «Majors grad»

Etter hvert ble skvadronen han tjenestegjorde ved, forflyttet til Frankrike hvor han deltok i luftkamper over Ypres. I en av treffningene kan han ha skutt ned Herman Gøring. (De sammenlignet loggbøker ved et senere møte i mellomkrigstiden krigen, og fant da ut at de hadde deltatt i samme luftkamp hvor Gøring ble skutt ned)

Gran var stasjonert ved flere ulike flystasjoner rundt London og ble etter hvert også utnevnt til Squadronsjeff ved Suttons Farm utenfor London.

Han ble selv skutt ned over fiendeland og greide så vidt å komme over til egne linjer med store skuddskader. Ble tildelt Military Cross i 1919.

Han avsluttet sin tjeneste i RAF ved en engelsk skvadron forlagt Arkhangelsk i Russland. Ved krigens slutt ble han, dersom han ønsket videre karriere i engelsk flyvåpen, å måtte bli engelsk statsborger. Det ønsket han ikke og vendte hjem til Norge.

«Handly Page» - forsøk fly Atlanterhavet 1919

Før han returnerte til Norge ble han invitert til å delta på et stort forsøk med å fly over Atlanterhavet. I flere uker lå de i hardtrening i Canada / New Foundland, men værforholdene var ikke gunstige og etter et mislykket forøk krasjlandet flyet og forsøket ble avlyst. To uker senere lyktes Allcock og Brown i å foreta den første flyvning over Atlanterhavet.

Etter hjemkomsten til Norge ble han ikke særlig godt tatt vare på. Han var den eneste norske offiser med kampflyerfaring gjennom fem år i England, men ble kun tilbudt en ulønnet stilling som kaptein i forsvaret.

Hvordan det var mulig å unngå, er en av de store gåtene i TGs karriere

Svallbard forberedelse Fly over Nordpolen 1922

Med skiløperene, Torleif Haug og Tulla Tambs

Vel hjemme i Norge og etter noen tids rekonvalesens etter en ulykke ble han opptatt av nye planer. Sammen med to av Norges mest kjente skiløpere, Torleif Haug og Tulla Tambs dro TG til Svalbard og i flere uker undersøkte de områdene nord på øya med utgangspunkt i Kongshavn. Ideen var å se på mulighetene for å fly over Nordpolen.

Det var flere som var inne på samme tanken. Roald Amundsen hadde også planer om samme turen. Og som historien forteller, gjennomførte Amundsen reisen med luftskipet «Norge» -

R. Amundsen og TG var også sammen om å starte «Norsk Aeroklubb»
Amundsen henholdsvis formann og TG styremedlem.

Ettersøkning etter R. Amundsen 1928 («Vesle Kari» eksp.)

Amundsens reise over Nordpolen med luftskipet «Norge» fikk ette etterspill da konstruktør og kaptein ombord, Umberto Nobile, mente det var han og hans italienske mannskap som stor for størstedelen av prestasjonen og for å bevise det ville han gjenta bedriften med luftskipet «Italia». (1928) Det ble katastrofe og Amundsen som i «polaråndens uskrevne lover» ønsket å hjelpe til med ettersøkningen og la ut på en unnsetningsekspedisjon med flybåten «Latham». Fly og mannskap forsvant på vei til Svalbard og er aldri blittfunnet.

Det ble dermed satt i gang ny unnsetningsekspedisjon for å lete etter Amundsen og TG ble utnevnt til sjef for «Vesle Kari ekspedisjonen» som i flere uker søkte i områdene rundt Svalbard uten resultat. Nobile og mannskapet ble for øvrig reddet i isen, og TG og Nobile holdt kontakten gjennom hele livet..

Mellomkrigstiden Journalist / Flyver

England, Tyskland, Italia Spania og Afrika.

Nå fulgte en omflakkende til for TG. Han var ikke blitt innlemmet i det norske forsvaret og begynte å livnære seg som forfatter og foredragsholder. Scottekspedisjonen gjorde at han ble en meget ettertraktet foredragsholder også internasjonalt. Han reiste ved flere anledninger både til England, Tyskland, Italia, Afrika og Spania (hvor den spanske borgerkrigen hadde brutt ut.) TG refererte mye av sin oppfatning av den politiske situasjonen i Europa gjennom sin journalistiske virksomhet via foredrag og skrev flere artikler i blant annet «Tidens Tegn». Han advarte mot at det bygget opp til ny krig i Europa og oppfordret den norske regjeringen til å forholde seg til den økende krigsfaren. Rapporten ble også sendt den amerikanske forsvarsminister.

Forfatterskap - 30 tallet

Historiske bøker om polarforskning etc.

TG skrev en rekke bøker om Sydpoksekspedisjoner og polarforskning tillegg hadde han skrevet en bok om sine opplevelser «Under Britisk Flagg» som er en god beskrivelse av Første Verdenskrig i Europa med utgangspunkt i hans oppgaver i RFC/RAF. Bøkene er utgitt på både Engelsk og Tysk i tillegg til Norsk. I tillegg skrev han en rekke artikler og holdt foredrag over hele landet i Folkeakademi og ved andre anledninger.

Kriminalbøker

Han skrev også et par kriminalbøker «Triumviratet» og «Stormen på Mount Blanc» hvor han utnytter sin «førstehånds erfaring» med vinter og kulde etc.

Guttebøker

Det ble også tid til to Guttebøker med bakgrunn i sin tid på pensjonatskole i Sveits. «Heia La Villa» og «La Villa i kamp» er to spennende guttebøker med mange spillopper og spennende påfunn.

Han var fantasirik og likte «den gode historien» Han skrev bøker og artikler gjennom hele sitt liv.

Jubileumsflyving Nordsjøen 1934

I 1934 ble det arrangert en jubileums flyvning med tre fly i forbindelse med 20 års minne for Nordsjøflyvningen. Den gikk fra Norge via Tyskland og England før den skulle gjennomføre Nordsjøflyvningen fra Skottland til Jæren.

Flere tusen ventet på Jæren for å ta imot, men på grunn av dårlig flyvær ble turen gjennomført dagen etter. Fortsatt hadde flere tusen tatt turen til Reve og tok imot flyene.

TG ble også den første som fløy Oslo – Stockholm, men de krasjet på returen like før landing på Kjeller. TG var også i sin tid den som gjennomførte den første flyvning- fra Elveneset i i Nord Norge. (1915)

Utsendt av Regjering / Nobelinstituttet som militærattache til Tyskland 1938

TG ble fortsatt ikke involvert i det norske forsvar. Men i mellomkrigsårene ble TG brukt av regjering som rådgiver og ble av Nobel instituttet bl. annet sendt til Tyskland for å sonde forholdene i Europa. I et møte med Hermann Göring sammenlignet de loggbøker fra første Verdenskrig og fant ut at det hadde deltatt i samme luftkamper i Frankrike hvor Göring var blitt skutt ned av et engelsk fly, og de fant ut at det godt kunne ha vært flyet som TG førte. TG var som mange andre imponert over hvordan Tyskland kom seg på fote etter WW1. Også teknologisk var Tyskland etter hvert et foregangsland. God ingeniørkunst og pågangsvilje fikk landet rimelig fort opp igjen.

Andre Verdenskrig 1940 – 44

Ved utbruddet av Andre Verdenskrig meldte TG, som nå var midt i femtiårene, seg til tjeneste 9 april, og han ble sendt opp til et kompani i Sætersdal. Etter noen dager ble han sendt videre til Valdres hvor han og alle andre nordmenn ble overlatt i Tysk kommando da Norge kapitulerte.

TG hadde som tidligere offiser og britisk flyver store sjanser til å bli sendt til Tyskland og søkte derfor hjelp av det norske maktapparatet som hadde trådd i kraft. Da Norge kapitulerte ble han senere ansatt, for et halvt år som leder ved «Seilflykontoret», en «ikkemilitær» flyklubb, men gikk av etter kort tid. Seilflykontoret ble siden omdøpt til «Hirdens Flyvekorps»

I okkupasjonsårene ble han brukt som foredragsholder og prøvde å livnære seg på det han kunne uten å komme i konflikt med tyske interesser, noe som ville medført fengsel og sannsynligvis, deportasjon.

Han ble forespurt av Postverket om han ville godta at det ble utgitt et jubileumsfrimerke som markering av 30 år dagen for Nordsjøflyvningen 30 Juli 1914, og TG takket ja.

Han ble derfor, i forbindelse med frimerkelanseringen, invitert til å delta på Stiklestad - Olsok feiring og NS samling den 29 Juli. Det fikk store konsekvenser i krigsoppgjøret hvor han ble dømt for sitt medlemskap i NS.

Det var nok det som skuffet ham mest. Han selv mente selv hadde hadde gjort så meget for Norges ære og omdømme gjennom sitt lange liv, at «Landssvik» var det siste han hadde drømt om.

Livet etter krigen

TG ble ganske fort rehabilitert. Til tross for dommen i krigsoppgjøret kom han raskt «inn i varmen». Han var nå bosatt i Grimstad og levde et godt liv med ny kone og barn. Han skrev igjen avisartikler og etter hvert flere bøker om sitt spennende liv. Etter hvert ble han også inkludert i KUD Undervisnings dep., foredragsliste og reiste rundt i landet og holdt foredrag på skoler og Folkeakademi. Dette var noe han holdt på med langt opp i 80 årene. Han satte stor pris på å møte ungdom. De ble fasinert av hans evne til å fortelle om et liv i is og luft som de opplevde som utrolig spennende.

For mange eldre hadde han vært en «fly og polarhelt» i deres ungdom og det var fortsatt mye oppmerksomhet rundt polarhistorien. Han holdt kontakt med flere av sine gamle kollegaer i England. Etter hvert ble han stadig kontaktet av utenlandske medier som ville ha historiene til far på trykk eller radio/TV.

Han ble siste gjenlevende etter både Scott og Amundsen ekspedisjonene

Minnesmerker

Sola

Minnesmerke ved Sola Flystasjon

Reve / Klepp kommune

Minnesmerke ved landingsplann på Reve

Div. Jubileumsmarkeringer

Etterord

Mange vil sikkert si at Trygve Gran var en mann som gikk sine egne veier, en «soloartist» og en som av og til gikk «feil vei». Det får han stå for selv, og det gjorde han også. Han var temperamentsfull, men han var på mange måter en klok mann som tok konsekvensene av det han gjorde. Han sa selv at han ikke ville gjort tingannerledes, men at han hadde gjort det han mente var riktig der og da. Han tok sjanser, men de var kalkulerte og selv mente han at han aldri tok unødige risiko.

Han satte sitt preg på Norgeshistorien gjennom de viktige årene som selvstendig nasjon etter 1905. Som ung så han opp til sine idealer og forbilder og selv prøvet han å fremstå som en som ikke ville gi opp, selv om det medførte «manns mot» og ekstreme kraftanstrengelser.

Han representerte på mange måter viktige drivkrefter i alle mennesker, og selv om han gjorde noen feilvurderinger, så gjorde han det han mente var riktig - der og da.

Han døde 8 januar 1980 i Grimsrad

